

УДК 811.134.2

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 20.02.2025 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 24.02.2025 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 87 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2025.47.11>

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ “INDIOS” У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ІСПАНЦІВ ДОБИ ЗОЛОТОГО ВІКУ

Сергій Сергійович Операйло (м. Київ, Україна)

operailo303@gmail.com

магістрант кафедри романської філології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті досліджується значення концепту “indios” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку. Дослідження проводиться на матеріалі історичних джерел XVI ст. Розглядаються лінгвістичні засоби, що вербалізують когнітивний зміст поняття “indios” шляхом мовного вираження. Здійснюється аналіз прикладів, що розкривають неоднозначність сприйняття концепту “indios” у тогочасному іспаномовному суспільстві, на базі чого формується уявлення про три диференційовані моделі світосприйняття іспанців XVI ст. Результати аналізу відкривають нові перспективи для подальших досліджень мовної картини світу іспанців доби Золотого віку, яка відображає витоки елементів сучасної свідомості.

Ключові слова: лінгвокультурологічний аналіз, семантико-когнітивний аналіз, концепт, іспаномовна картина світу, Іспанія доби Золотого віку,

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Operailo S. S. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF “INDIOS” IN THE LINGUISTIC WORLDVIEW OF SPANIARDS DURING THE GOLDEN AGE

Serhii Serhiiovych Operailo (Kyiv, Ukraine)

operailo303@gmail.com

Master student at Romance Philology Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article examines the meaning of the concept of "indios" in the linguistic worldview of Spaniards during the Golden Age. The research is based on historical sources from the 16th century. It analyzes the linguistic means that verbalize the cognitive content of the concept of "indios" through linguistic expression. The analysis of examples reveals the ambiguity of the perception of the concept of “indios” in the Spanish-speaking society of that time, allowing for the identification of three differentiated models of world perception among 16th-century Spaniards. The findings of the study open new perspectives for further research on the linguistic worldview of Spaniards during the Golden Age, which reflects the origins of certain elements of the nation’s modern consciousness.

Keywords: *linguocultural analysis, semantic-cognitive analysis, concept, Spanish linguistic worldview, Spain during the Golden Age,*

Вступ. Починаючи з кінця XV століття, іспанці, як народ і як культурна спільнота, почали поступово досліджувати, підкоряти та заселяти нещодавно відкритий Колумбом континент. Нові сорти побутової продукції на кшталт какао, кави, кукурудзи, тощо, а також безмежна кількість нетронутих покладів різноманітних корисних копалин, а в особливості золота, робили ці землі надзвичайно привабливими – як для іспанської Корони, так і для різного роду ідальго, які тільки-но завершили відвоювання своїх земель в мусульман. Однак опинившись на іншому боці Атлантичного океану, іспанці збагнули, що їм доведеться контактувати з місцевим населенням. Їхній незвичний зовнішній вигляд, їхній відсталий технологічний розвиток, їхній дещо примітивний спосіб життя, та особлива їхні жорстокі обряди та традиції, викликали не тільки в конкістадорів, а й у всього іспанського народу дуже неоднозначну реакцію: в когось це викликало відразу, в когось – співчуття, а в когось – справжню ненависть. Саме цю неоднозначність у сприйнятті індіанців як концепту я б

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Лінгвокультурологічний аналіз концепту “indios” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку
(Українською) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu "indios" u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Операйло С. С. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

хотів дослідити у цій статті. **Актуальність дослідження** зумовлюється необхідністю розуміння витоків формування сучасного світогляду як іспанців, так і народів Латинської Америки.

Метою дослідження є аналіз лінгвокультурологічного концепту у мовній картині світу іспанців Золотого віку для встановлення його особливостей. **Об'єктом дослідження** є лінгвокультурологічний концепт “indios”. **Предметом** – його поняттєвий, асоціативний та оцінний компоненти.

Дослідження виконано **на матеріалі** історичних джерел: “Cartas de relación de la conquista de México” (Hernán Cortés, 1519-1526), “Relación de las Cosas de Yucatán” (Diego de Landa, 1566), “Democrates Segundo, O De Las Justas Causas” (Juan Ginés de Sepúlveda, 1550).

Новизна дослідження полягає у встановленні існування секулярної, духовної та філософської моделей тогочасного світогляду, на основі яких концепт “indios” розвивався в подальшому.

Методи дослідження включають метод суцільної вибірки, семантико-когнітивний аналіз для встановлення когнітивних ознак концепту.

Основний зміст. Когнітивна лінгвістика – наука, що вивчає комплексний взаємозв'язок між мовою та мисленням. Головною оперативною одиницею цієї науки виступає “концепт”, який, за Т. Вільчинською можна визначити як “мисленнєве утворення, що заміщує нам у процесі думки невизначену кількість предметів одного й того ж порядку” [4, с. 26]. Процес концептуалізації навколишнього світу включає в себе категоризацію об'єктів за певними ознаками та зосередження когнітивної діяльності людини саме на цих специфічних деталях. При цьому, сам концепт є набагато більше, аніж та його частина, що людина вбирає до своєї свідомості. Концепт є комплексною структурою, що складається з безмірної кількості когнітивних ознак, що вибірково актуалізуються індивідами у різних комунікативних ситуаціях, але ніколи не реалізуються у повній мірі, оскільки кожен концепт може мати кілька значень. Таким чином, концепт “корінного індіанського населення, що проживає в межах сучасної Латинської Америки” може мати різне значення у свідомості того чи іншого іспанця.

Когнітивна лінгвістика ставить собі за мету сформувати ментальну репрезентацію того чи іншого концепту, використовуючи лексико-семантичний аналіз на відтворенні концепту у мовленні – або ж його вербалізації.

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Operailo S. S. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

Досліджуючи вербалізацію концепту, когнітивна лінгвістика дозволяє нам зазирнути у ментальний світ індивіда чи групи індивідів, в якому інформація сприймається, оброблюється та згодом відтворюється у реальний світ, у своєму власному, словесному вигляді. Однак зазвичай концепт не виражається індивідом у всій своїй сутності одним словом чи реченням – саме для цього нам необхідно аналізувати велику кількість різноманітних мовних одиниць, що вербалізують ту чи іншу сторону концепту. Тільки після того, як ми зібрали достатню кількість вербалізованих “образів концепту”, ми можемо перейти до наступного й останнього етапу, а саме когнітивної інтерпретації концепту, що полягає у відтворенні концепту в межах сприйняття індивіда чи групи індивідів на базі проаналізованих даних.

Питання когнітивної лінгвістики в Україні також досліджували С. А. Жаботинська, О. М. Кагановська, О. І. Морозова, В. Г. Ніконова, А. М. Приходько, Т. В. Радзівська, О. О. Селіванова. Також, питаннями когнітивної лінгвістики за кордоном займалися такі вчені як Ф. Гарсія Хурадо, Дж. Лакофф, Ф. Руїс де Мендоса, та інші.

Матеріал, на базі якого буде проводитися дослідження, представлений трьома історичними джерелами: першим листом Фернандо Кортеса з колекції “*Cartas de relación de la conquista de México*”, “*Relación de las Cosas de Yucatán*” Дієго де Ланди та “*Democrates Segundo, O De Las Justas Causas*” Хуана Хінеса де Сепульведи. Перше джерело представляє собою листа відомого іспанського аделантадо Фернандо Кортеса іспанській Короні, в якому він розповідає про свою першу подорож до Юкатану. Друге джерело, написане францисканським ченцем Дієго де Ландою, розповідає про історію провінції Юкатан та про життя та звичаї місцевих індіанців. Третє джерело є працею іспанського філософа-гуманіста Хуана Хінеса де Сепульведи, в якому він намагається дати виправдання іспанській конкісті Нового Світу.

В цій статті досліджуватиметься концепт, який найбільш загально можна охарактеризувати лексемою: “корінне індіанське населення, що проживає в межах сучасної Латинської Америки”. Почнемо аналіз з праці Фернандо Кортеса. Перш за все, варто розглянути номінативне поле концепту. Серед 57 зафіксованих інстанцій вербалізації цього концепту, найбільш уживаним терміном, й отожд його ядром стала лексема “*los indios*”, що був використаний у 43 випадках вербалізації. До ближньої периферії входить лексема “*los naturales*”

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Лінгвокультурологічний аналіз концепту “*indios*” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку (Українською) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Операйло С. С. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

(10 вживань), “*la gente*” (2 вживань), та “*sodomitas*”, “*gentes bárbaros*”, “*súbditos de aquel señor*”, кожна з яких має один випадок використання в тексті, й отожднається до віддаленої периферії, позначеної використанням у специфічних контекстах та з емоційним забарвленням, про які ми поговоримо пізніше.

Етимологія терміну “*los indios*” є досить заплутаною і насправді є так званим “місномером” (*misnomer*) – термін з англійської мови, що позначає надане об’єкту найменування, яке аж ніяк не описує його справжньої сутності. Своїм значенням він завдячує географічній помилці іспанських картографів. Перед своїм першим відпливтом, Христофор Колумб був проінформований, що тримаючись зазначеного шляху він дістанеться півострову Індостан. Отож Колумб, вперше ступивши на землі Нового Світу, подумав що він нарешті потрапив до легендарної, в уяві європейців, Індії. Таким чином, термін “*los indios*” буквально означає “народ Індії”.

Найбільш уживаним дієсловом, що Кортес використовує щоб звернутися до індіанців, виявилось “*rogar*” та його форми, що з’явилися в першому листі аж 7 разів. “*Rogar*”, що в перекладі з іспанської означає “молити” або ж “відчайдушно просити”, “наполегливо просити”, використовується Кортесом у таких випадках: “...*y para esto les (a los indios) rogaba que no dejasen y tuviesen por bien que saltásemos en tierra, porque no teníamos dónde dormir...*” [1, с. 22], “...*y que les tornaba a rogar que no recibiesen pena dello ni le defendiesen la entrada...*” [1, с. 22]. Використання такого звернення, що зменшує собівартість іспанця, може натякати на два потенційні висновки. По-перше, молити можна когось, хто або ж сильніший, або ж більший за тебе – й з записів Кортеса ми нерідко бачимо картину де іспанське військо з 400 осіб протиставляється тисячам індіанців, отожднається не виключено, що конкістадори просто боялися ставити вимоги корінному народові. По-друге, якщо ж іспанці не мали страху перед індіанцями, тоді з іншого боку, молити можна супротивника, з яким ти не хочеш вступати у конфлікт, що вельми можливо у нашому випадку.

Кортес описує індіанців як народ войовничий, зокрема такими лексемами: “*indios puestos de guerra*”, “*la gente de guerra*”, “*pusieron en manera de batalla*”, “*hombres de pelea*”, а також висока частота (11 вживань) використання дієслова “*pelear*” та його форм: “...*y peleamos con ellos, y ellos con nosotros, todo el día...*” [1, с. 41], “...*y habiendo dos horas que estaban peleando todos con los indios, llegó el capitán Fernando Cortés...*” [1, с. 24], “*Y viendo esto los naturales de aquella tierra,*

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]© Operailo S. S. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

pelearon otro día por la mañana con ellos...” [1, с. 14]. Однак при тому, що індіанці, в його розумінні, постають гарними воїнами, вони аж ніяк не виглядають агресивними, скоріше народом, що просто хотів захистити свою землю.

Не тільки в Кортеса, але й в багатьох інших його сучасників, іспанці постають прив'язаними до якоїсь землі, що частіше всього виражається прийменником “de” або сполучником “que” після вербалізатора концепту: “*la gente desta tierra*”, “*los indios de pueblo*”, “*los naturales de la dicha tierra*”, “*alguno de aquella tierra*”, “*la gente que la (la tierra) posee*”. Номінатор “*los naturales*” в Кортеса взагалі не вживається без сполучення “*de la dicha tierra*”. Окрім цього, в Кортеса також часто (5 вживань) зустрічається дієслово “*defender*” та його форми, яке майже кожен раз (4 з 5 вживань) поєднується із словосполученням “*la entrada a su pueblo*”: “*Y luego que los vieron venir los naturales de la tierra, se pusieron en manera de batalla cerca de su pueblo para les defender la entrada...*” [1, с. 16], “*...halló los indios ... diciendo que nos fuésemos de su tierra; si no, si queríamos guerra, que comenzásemos luego, porque ellos eran hombres para defender su pueblo*” [1, с. 22]. Таким чином, хоча й у листах Кортеса індіанці виглядають досить войовничими, ним це сприймається скоріше як потреба захистити власний дім, аніж відкрита агресія до іспанців як таких.

Деяким тубільцям він навіть давав свою позитивну оцінку словосполученням “*bien recibidos por*”: “*...y allí fueron bien recibidos de los naturales de la tierra*” [1, с. 14], “*...y tengo por cierto que todos los españoles que de aquí adelante a la dicha isla vinieron serán tan bien recibidos...*” [1, с. 21]. Хоча зазвичай таку позитивну оцінку він дає лише тим місцевим, які підкорилися іспанській Короні. Так, утилітарне значення індіанців для Кортеса розкривається дієсловами “*servir*” (11 вживань), “*obedecer*” (5 вживань) та словосполученням “*ser vasallos*” (5 вживань), а також їхніми формами, часто поєднане з реципієнтом – “*a vuestras altezas*”, або ж “*a Dios*”: “*Les (a los indios) dijo que no iba a hacerles mal ni daño alguno, sino ... para que viniesen en conocimiento de nuestra santa fe católica, y para que fuesen vasallos de vuestras majestades y les serviesen y obedeciesen como lo hace todos los indios y gentas destas partes que están pobladas de españoles*” [1, с. 18]. Кінцевою метою іспанців, таким чином, є скоріше не підкорення корінних народів Америки грубою силою, а скоріше

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

приурочення їх до католицької віри та їхній перехід під опіку іспанських монархів.

З іншої сторони, надзвичайно сильну негативну оцінку Кортеса у вигляді зневажливих назв типу “*sodomitas*” чи “*gentes bárbaras*”, отримують релігійні обряди індіанців. У тексті ці обряди в основному втілюються за допомогою великої різноманітності дієслів, як наприклад “*tener*”, “*adorar*”, “*ofrecer a*”, “*pedir a*”, які спрямовані першочергово на “*sus ídolos*”. У своєму листі Кортес описує страшні ритуали в яких осіб, вибраних для жертви, членують, виривають з їхніх грудин серця, вмиваються кров’ю тощо. Про це він відзивається як: “... (*los indios*) *tienen otra cosa horrible y abominable y digna de ser punida ...*”. Однак при цьому, він же несподівано позитивно ставиться до релігійного запалу, з яким вони шанують своїх богів, використовуючи підсилюючу лексему “*tanto*” та умовне речення: “...*porque es cierto que si con tanta fe y fervor y diligencia a Dios sirviesen, ellos harían muchos milagros*” [1, с. 30].

З інших когнітивних ознак, які варто було б згадати, можна назвати певну боягузливість індіанців та уявлення про великі запаси золота цього народу. Кортес описує індіанців як “*muuy recatados*” – у тому сенсі, що вони дуже невпевнено контактують з іспанцями – а також часто описує землі деяких племен як “*despoblado sin gente, como si nunca hubiera sido habitado de persona alguna*” [1, с. 18], які, про що сказано пізніше, такими стають після новин про прибуття іспанців. Де Ланда також робить коментар щодо боягузливості індіанців: “...*vivían en estas congregaciones por miedo de sus enemigos...*” [2, сар. XVI]. Улюбленим місцем, куди втікають індіанці, вочевидь є “*los montes*”, між якими вони ховаються не лише в Кортеса, але й в деяких інших авторів: “...*u otro día, siguiente, según pareció, dejaron el pueblo los dichos indios, y acogieron al monte*” [1, с. 15], “...*y que la gente viendo tanto navío y salir los soldados a tierra, huyó a los montes*” [2, сар. IV]. Щодо золота, у своїх зустрічах з індіанцями Кортес часто згадує про “*joyas de oro*” (8 вживань), які іспанці отримують в якості подарунку.

Таким чином, можна сформуванати картину сприйняття Фернандо Кортесом концепту “*los indios*”:

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Operailo S. S. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

- Концепт представлений такими когнітивними ознаками: войовничі, територіальні, не агресивні, захищають свою землю, гарно приймають гостей, безбожні, віддані, побожні, боягузливі.
- Концепт як образ постає у вигляді розкиданих племен, члени яких готові віддано захищати свою землю, та які мають великі родовища золота.
- Утилітарним сенсом концепту є встановлення контакту з корінними племенами та підкорення їх владі іспанської Корони, з подальшою їхньою християнізацією.

Наступним джерелом вартим аналізу є “Relación de las cosas de Yucatán” авторства ченця Дієго де Ланди. Номінативне поле в цьому джерелі є досить схожим на номінативне поле листа Кортеса: ядром номінативного поля концепту виступає “*los indios*”, який був використаний 175 рази; за ним йде “*la gente*” з 84 випадками використання. “*Los naturales*” було використано всього 8 разів, а решта згадується ще рідше: “*esclavos*” (5 вживань), “*idólatras*” (2 вживань), “*los indígenas*” (1 вживання), “*repartidos*” (1 вживання). Більш часте використання “*la gente*” за “*los naturales*”, тобто за лексему, яка до цього переважала в попередньому тексті, може бути пов’язане із більш фамільярним забарвленням самого терміну. “*La gente*”, який можна перекласти як “народ”, або ж “люд”, звучить більш побутово, на противагу “народові, що походить з того місця”.

Де Ланда, описуючи досвід контакту індіанців з іспанцями, частіше всього використовує дієслова “*alterar*” (5 вживань) та “*alzarse*” (4 вживань) у контексті “підняти повстання”. Використовує він їх, однак, без негативного забарвлення, адже одночасно він перераховує ряд іспанських злочинів, що ті чинили проти корінного народу: “*hicieron castigos*”, “*castigaron a*”, “*quemaron vivos*”, “*prendieron a*” та “*ahorcaron*”. Чернець щодо цих знущань використовує словосполучення “*muuy crueles*” та “*(que fueron hecho) con la mayor inhumanidad del mundo*”. Індіанцям же він навпаки співчуває, називаючи їх “*pobre gente*” та “*las más desventuradas*”, розповідаючи, що вони “*no tuvieran culpa*”, та використовуючи прислівник “*pesadamente*”, щоб виразити своє невдоволення індіанським горем: “*Que los indios recibían pesadamente el yugo de la servidumbre...*”. Врешті-решт, він навіть визнає що індіанці “*tenían razón a defender su libertad*”.

Сама по собі праця де Ланди слугує чудовим джерелом для дослідження індіанського побуту, до якого він, здебільшого, ставиться абсолютно позитивно.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Лінгвокультурологічний аналіз концепту “*indios*” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку
(Українською) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Операйло С. С. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

Найбільш вживаним прикметником в його дискурсі виступає “*bueno*” (54 вживань). Так, щоб розповісти про гарні звичаї індіанці він використовує “*tienen la buena costumbre*” або ж “*era cosa admirable*”, а щоб зробити комплімент їхній архітектурі, він використовує “*buen edificio*”: “...*hizo dentro del mar un buen edificio al modo del de Chichenizá...*” [2, cap. VI], а також “*Que en Yucatán hay muchos edificios de gran hermosura que es la cosa más señalada que se ha descubierto en las Indias...*” [2, cap. V]. Також він описує місцеві народи як “*valientes y bravos*”, “*diestros*” та “*muy partidos y hospitalarios*”. В цілому, крізь строки масштабного та детального опису стилю життя корінного народу, простежується глибока повага та любов францисканця до цих людей, що виражається, нехай, навіть у тому, що він розрізняє “*los indios*” як окремий народ, використовуючи до них антонім “*otras naciones*”: “*Que estos edificios no son hechos por otras naciones sino por indios...*” [2, cap. V]. Враховуючи що Дієго де Ланда використовує лексему “*nuestra nación*” посилаючись на Іспанську імперію, цілком ймовірно, що вважаючи індіанців за “*nación*” він одночасно класифікував їх як свого роду досить розвинуту цивілізацію, що до приходу іспанців встигла розвинути у багатьох культурних та наукових напрямках.

Однак при цьому, де Ланда, як і Кортес, дуже негативно відзивається щодо релігійних обрядів індіанців, називаючи їх “*sus malas costumbres*” та “*los vicios de los indios*”. Та на відміну від нього, де Ланда не тримає зла на тубільців, й замість цього в усіх безбожних злодіяннях звинувачує насамперед “*el demonio*” або ж “*los demonios*”, які згадуються в тексті аж цілих 78 разів. У процесі читання стає зрозуміло, що таким терміном він позначає індіанських богів та ідолів, так як називає деяких з них за іменами – “*Zacuiuayayab*”, “*Zacacantun*”, “*Yzamná*”, тощо. Очевидно ці боги постають в де Ланди як злі удавальники, які заманюють наївних аборигенів до гріховної пастки, на що нам вказують дієслова, що поєднуються з лексемою “*los demonios*” – “*engañar*”, “*mandar*”, а також інші лексеми, типу “*superstición*” та “*falsedades*”: “*Y el demonio, que en esto como en las demás cosas los engañaba, los señaló los servicios y ofrendas...*” [2, cap. XXXIV], “...*para cuyo remedio los mandaba el demonio ofrecerle ardillas y un paramento sin labores...*” [2, cap. XXXVI], “*De manera que veneraban a estos sus Katunes 20 años y 10 se regían por sus supersticiones y engaños, los cuales eran tantos y tan bastantes para engañar a gente simple...*” [2, cap. XLI]. Самих же індіанців він жаліє, називаючи їх “*pobre gente*” та “*gente simple*”, наголошуючи

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]© Operailo S. S. [Operailo S. S., operailo303@gmail.com]

на їхній наївності та необізнаності, та всіляку підкреслюючи важливість їхньої найшвидшої індоктринації. На щастя, з цим особливих проблем не було, адже судячи з його ж слів ченці-бідняки користувалися особливою популярністю в місцевих племенах: “...*los indios estuviesen muy bien con los frailes...*” [2, cap. XVII]; “...*se recogían los que venían a la doctrina, y con tal frecuentación muchos, con devoción, pidieron el bautismo*” [2, cap. XVIII].

Таким чином, концепт “*los indios*” постає у Дієго де Ланди в такому світлі:

- Концепт представлений такими когнітивними ознаками: войовничі, бідні, несправедливо покарані, жертви іспанців, цивілізація, розвинуті, безбожні, обмануті, наївні, піддаються християнізації.
- Концепт як образ постає у вигляді бідних та наївних індіанців, скалічених та обманутих як іспанцями, так і їхніми Богами.
- Утилітарним сенсом концепту є захист та індоктринація тубільних народів.

Переходячи до праці Сепульведи, варто зазначити що його розуміння концепту “*los indios*” істотно відрізняється від сприйняття двох останніх авторів, що можна помітити ще під час розгляду номінативного поля концепту в його свідомості. Так, на відміну від інших авторів, він взагалі не використовує термін “*los indios*” – замість цього, ядром концепту виступає “*los bárbaros*”, яке використовується філософом 19 разів. Решта назв, які він дає індіанцям є не менш деградативними: ті, що підкреслюють їхню “дику” сторону, типу “*gentes bárbaras*” (5 вживань), “*hombres injustos*” (2 вживання), “*gentes incultas*” (1 вживання); ті, що підкреслюють їхню безбожність, типу “*los paganos*” (5 вживань), “*los infieles*” (2 вживання), “*los idólatras*” (1 вживання); принизливі назви, що натякають на їхню нелюдимість – “*hombrecillos*” (4 вживання); та пряме визнання їх іспанськими ворогами – “*enemigos*” (3 вживання). Знаємо ж ми, що справа йде саме про тих саме “*los indios*”, концепт яких ми розглядаємо нині, тому що сам Сепульведа каже: “...*a quienes la lengua española comúnmente llama indios*” [3, с. 6].

У своєму дискурсі, Сепульведа, до певного моменту, використовує досить універсальну модель, щоб підтвердити свою точку зору: спочатку він створює два абстрактних образи, – “*los hombres cultos*” та “*los hombres incultos*”, який протиставляється першому – після чого підставляє під ці абстрактні образи відповідники з реального життя. У нашому випадку це “*los españoles*” та “*los bárbaros*” відповідно. Таким чином, на мою думку, в першу чергу слід

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Лінгвокультурологічний аналіз концепту “*indios*” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку (Українською) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Операйло С. С. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

розглянути концепт “los hombres cultos”, який автором подається як повна протилежність концепту, що нас цікавить.

Лексеми, що використовуються для опису цього абстрактного образу “los hombres cultos” є такі: “*hombres de bien*”, “*hombres sanos de alma*”, “*cristianos*”, “*cultos*”, “*humanos*”, “*civilizados*”, “*probos*”, “*humanos*”, “*prudencia*”, “*ingenio*”, “*cultivadores de las virtudes humana y de la verdadera religión*”, “*humanísimos*”, “*excelentes en todo género de virtudes*”, “*nobles en las costumbres e instituciones públicas*”. Також у деяких випадках вербалізації помічаємо прямі антоніми їхніх та індіанських якостей: “*Los más poderosos y más perfectos sobre más débiles y imperfectos...*” [3, с. 21], “*Unos que por naturaleza son señores, otros que por naturaleza son siervos...*” [3, с. 21], “*Varones probos, inteligentes, virtuosos y humanos dominen sobre los todos que no tienen estas cualidades...*” [3, с. 22]. Як ми бачимо, основними когнітивними ознаками “los hombres cultos” є їхня людяність, що відображається у важливості “*virtudes*”, їхній розум, що також стосується їхніх громадських інституцій, а також, що найголовніше – їхня релігійність. Лексема “*cristianos*” використовується в тексті аж 29 разів, в основному, щоб протиставити себе індіанцям. Більшість претензій Сепульведи можна звести до того, що устрій, що панує між індіанцями не є прийнятним за християнською мораллю, й отож, є чимось проти-природним, що виправдовує їхнє підкорення іспанцями.

Так, індіанці, в праці Сепульведи, описуються різноманітними лексемами з негативними конотаціями: “*su barbarie*” (3 вживання), “*ferocidad*” (2 вживання), “*viciosos*”, “*ajenas a la vida civil y a las costumbres pacíficas*” виділяє їхню дикість; “*impíos*” (8 вживань), “*inícuos*”, “*malvados*”, “*impiedad*” (5 вживань), “*pecados*” (11 вживань) виділяє їхню безбожність; “*cobardía*”; “*cobardes*”, “*tímidos*”, “*lleno de terror*”, “*inertia*” – їхню боягузливість; “*depravados*” (3 вживання), “*su perversidad*”, “*concupiscencia*” – їхню аморальність та збоченість; “*su torpeza*” (14 вживань), “*necios*” (2 вживання), “*tardíos*”, “*perezosos de entendimiento*” – їхню розумову відсталість. Ментальний словник принижень Сепульведи є безмежним, однак у тексті, більшість з цих недоліків класифікуються одним терміном – “*crímenes*” (30 вживань), в яких він власне звинувачує індіанців. Ці “злочини” проти самої природи, на його думку, є справедливою підставою для того щоб вести так звану “*lícita*” або ж “*justa guerra*” (10 вживань) проти них.

Метою цієї війни є підкорення індіанців людському імперію, або ж “*imperio de los humanos*” (68 вживань): “*Y será siempre justo y conforme al derecho*

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]© Operailo S. S. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

natural que tales gentes se sometan al imperio de príncipes y naciones más cultas y humanas..." [3, с. 22]. Поняття імперію – римського права на безмежну владу, використовується Сепульведою як щось на кшталт “ярма” – в тексті воно використовується з дієсловами “*sujetar a*”, “*someter a*”, “*recibir*”, “*rechazar*”, “*rehusar*”, тощо. Як подальший аргумент щодо правильності “закріпачення” індіанського народу він висуває ідею, що іспанська експансія послужить великим благом для місцевого неосвіченого люду: “...*y habría ciertamente algún bien para los españoles, pero mucho mayor y por muchas razones para los mismos bárbaros...*” [3, с. 27], “...*qué mayor beneficio puede hacerse a un hombre infiel que comunicarle la fe de Cristo?*” [3, с. 43]. Окрім того цікавим є використання слова “*servidumbre*” (13 вживань), яке використовується з наступними лексемами: “*innata*”, “*es necesario*”, “*a la torpeza de entendimiento*”, “*injustísima*” (натякаючи що існує “*servidumbre justa*”), а також “*haber nacido para la servidumbre y no para la vida civil y liberal*” [3, с. 32]. Таким чином, Сепульведа заявляє, що індіанці за самою своєю природою є рабами, які приречені бути у вічній службі: “...*si quieres reducirlos, no digo a nuestra dominación, sino a una servidumbre un poco más blanda, no les ha de ser muy gravoso el mudar de señores...*” [3, с. 32].

У завершення, варто навести кілька порівнянь, які Сепульведа використовує у своєму дискурсі. Іспанців він часто порівнює з давніми римлянами, що упродовж кількох століть один за одним підкоряли варварські племена спочатку Апеннінського п-ву, а потім й всієї Європи, та фактично приносили до них “цивілізацію”: “...*es justo y natural que los hombres prudentes ... dominen sobre los que no lo son, y esta causa tuvieron los romanos para establecer su legítimo y justo imperio sobre muchas naciones*” [3, с. 28], “...*hacen los españoles a estos hombrillos como la que hacían a las demás naciones los antiguos romanos...*” [3, с. 42]. Індіанців же він порівнює, як не дивно, із дикими тваринами: “...*bárbaros, tales que apenas merecían el nombre de seres humanos*” [3, с. 41], (говорячи про майстерне ремесло індіанців) “...*puesto que vemos a las bestias, y a las aves, y a las arañas hacer ciertas obras que ninguna industria humana puede imitar cumplidamente*” [3, с. 31], “...*con perfecto derecho los españoles imperan sobre estos bárbaros ..., los cuales ... son tan inferiores a los españoles como los niños a los adultos y las mujeres a los varones, ..., y estoy por decir que de monos a hombres*” [3, с. 28].

Таким чином, спробуємо реконструювати концепт “*los indios*” у свідомості Хуана Хінеса де Сепульведи:

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Лінгвокультурологічний аналіз концепту “*indios*” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку (Українською) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Операйло С. С. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

- Концепт представлений такими когнітивними ознаками: дикість, безбожність, боягузливість, аморальність, розумова відсталість, вроджений рабський менталітет, меншовартість у порівнянні з “освіченими народами”.
- Концепт як образ постає у вигляді істоти, що є менш здатною в будь-яких сферах людської діяльності за звичайного чоловіка (на той час це могли бути як і дикі звіри, так і, наприклад, жінки).
- Утилітарним сенсом концепту є підкорення індіанців та їхнє подальше закріпачення з метою християнізації та окультурення захоплених народів.

Висновки. Таким чином, сприйняття концепту “indios” іспанцями доби Золотого Віку дійсно було неоднозначним. Можна виділити три моделі: секулярну, духовну та філософську. Секулярна модель постає найбільш нейтральною з усіх трьох: вона розглядає індіанців в першу чергу з погляду утилітарного сенсу, а саме – встановити контакт, підкорити, здобути золото, використовувати як робочу силу, тощо. – решта ознак не є занадто важливою, що пояснює переважну відсутність в Кортеса лексем з емоційним забарвленням. Духовна модель розглядає індіанців без будь-якого корисливого інтересу – у цьому виді світосприйняття вони постають як окрема цивілізація та як свого роду загублені душі, збиті з праведного путі дияволом. Філософська ж модель розглядає індіанців як помилку природи, яка за усіма своїми ознаками не може бути класифікована як “людське створіння”, та яку треба приборкати, закріпачити та виправити. Кожна модель має свої особливості – секулярна вдається до прагматики, духовна вдається до емоційної складової, філософська вдається до раціонального осмислення концепту – однак і в них є свої спільні риси. Так, першою спільною рисою є їхня поширена ненависть до індіанської релігії, що виражається в кожній моделі сильними негативно-забарвленими лексемами, такими як “idólatras”, “ímpíos”, “cosa horrible y abominable y digna de ser punida” тощо. Другою рисою є їхня спільна відданість іспанській монархії та загальний консенсус, що індіанці повинні бути васалами Корони. Третьою, є те, що незважаючи на те, що кожна модель формулює це по-своєму, – індіанці сприймаються всіма видами світосприйняття, як щось нижче за самого себе: так, навіть у випадку духовної моделі індіанці постають у вигляді наївних та слабких

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Linguocultural Analysis of the Concept of “Indios” in the Linguistic Worldview of Spaniards During the Golden Age
(in Ukrainian) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu “indios” u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Operailo S. S. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com

“ягнят”, яким більше ніяк не зарадити, окрім як запропонувати свій захист та свою “правильну” віру. Ці та інші спільні ознаки можна пояснити як результат того, що хоча й три описані моделі світогляду, містять різні уявлення про індіанців, та все ж таки вони належать до однієї національної іспанської свідомості, яка підсвідомо споріднює світогляди цих трьох авторів.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у подальшому дослідженні еволюції концептів іспанської свідомості.

Література:

1. Cortés, H. (1979). *Cartas de relación de la conquista de México*. Madrid: Espasa-Calpe. Retrieved from https://archive.org/details/isbn_8423905470/mode/2up
2. Landa, D. De. (2002). *Relación de las cosas de Yucatán*. Dastin Export S.L. Retrieved from <https://archive.org/details/relaciondelascos0000dieg>
3. Sepulveda, J. G. De. (2016). *Democrates Segundo, O De Las Justas Causas*. Clásicos de Historia. Retrieved from <https://archive.org/details/sepulveda-juan-gines-de.-democrates-segundo-o-de-las-justas-causas-2016/mode/2up>
4. Вільчинська, Т. П. (2009). Основні підходи до визначення концепту в лінгвістичній парадигмі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*, (2), 26–33.
5. Полюжин, М. М. (2009). Типологія й аналіз концептів. *Іноземна філологія*, (121), 80–89.
6. Попова, Н. М. (2018). *Еволюція національно-маркованих концептів у мовній картині світу Іспанії (XVI-XX століття)* [Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.05]. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.

References:

1. Cortés, H. (1979). *Cartas de relación de la conquista de México*. Madrid: Espasa-Calpe. Retrieved from https://archive.org/details/isbn_8423905470/mode/2up
2. Landa, D. De. (2002). *Relación de las cosas de Yucatán*. Dastin Export S.L. Retrieved from <https://archive.org/details/relaciondelascos0000dieg>
3. Sepulveda, J. G. De. (2016). *Democrates Segundo, O De Las Justas Causas*. Clásicos de Historia. Retrieved from <https://archive.org/details/sepulveda-juan-gines-de.-democrates-segundo-o-de-las-justas-causas-2016/mode/2up>
4. Vilchynska, T. P. (2009). Osnovni pidkhody do vyznachennia kontseptu v lnhvistychnii paradyhmi. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*, (2), 26–33.
5. Poliuzhyn, M. M. (2009). Typolohiia y analiz kontseptiv. *Inozemna filolohiia*, (121), 80–89.
6. Popova, N. M. (2018). *Evoliutsiia natsionalno-markovanykh kontseptiv u movnii kartyni svitu Ispanii (XVI-XX stolittya)* [Avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: 10.02.05]. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Лінгвокультурологічний аналіз концепту “indios” у мовній картині світу іспанців доби Золотого віку (Українською) [Linhvokulturolohichnyi analiz kontseptu "indios" u movnii kartyni svitu ispantsiv doby Zolotoho viku]

© Операйло С. С. [Operailo S. S.], operailo303@gmail.com